

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА УМОВА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В. Коваленко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: vkovalenko29@ukr.net*

Обґрунтовано необхідність розкриття сутності доходів місцевих бюджетів та їхньої реструктуризації у контексті розвитку бюджетної й фінансової систем України. Розкрито соціально-економічну природу доходів бюджету, проведено оцінку стану та структури джерел доходів, визначено перспективи щодо подальших змін у структурі та обсягах доходів місцевих бюджетів як невід'ємної складової фінансової системи.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи бюджету, надходження бюджету, бюджетні ресурси, фінансова система, міжбюджетні відносини, бюджетна децентралізація.

Серед розмаїття реформ, які проводяться в Україні в сучасних умовах, особливо дієвою стала реформа, що спрямована на децентралізацію влади та зміну адміністративно-територіального устрою України шляхом об'єднання громад, а також реформа місцевого самоврядування в частині перерозподілу повноважень і фінансового забезпечення. У зв'язку з цим виняткової актуальності набувають дослідження теорії і практики формування доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин з урахуванням світового досвіду бюджетної децентралізації. Окрім того, необхідність досягнення позитивної динаміки зрушень у фінансовій системі України вимагає проведення досліджень усієї сукупності проблем, що пов'язані з організацією місцевих бюджетів. Таким чином дослідження стану формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації набуває особливої актуальності.

Діюча система формування доходів місцевих бюджетів України характеризується низьким рівнем частки їх власних доходів, що викликає потребу у широкому використанні міжбюджетних трансфертів. При цьому реальні фінансові можливості місцевих органів влади суттєво обмежуються, що у свою чергу, є суттєвим фактором стримування розвитку територій та бюджетної системи в цілому. Таким чином стає важливою потреба у поглибленому дослідженні системи доходів

місцевих бюджетів, оцінці її реального стану та обґрунтування практичних рекомендацій щодо оптимізації наявних джерел формування та пошуку додаткових резервів зростання.

Питанням теорії і практики формування доходів місцевих бюджетів приділяло свою увагу широке коло українських вчених. Зокрема, це були: О. Д. Василик, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко, М. І. Крупка, В. О. Кулик, М. І. Кульчицький, І. О. Луніна, О. М. Маренич, Ю. В. Пасічник, Ю. О. Раделицький, С. М. Слухай, О. О. Сунцова, С. І. Юрій та В. М. Федосов, Н. Г. Чуйко та інші. Це свідчить про особливу важливість централізованих фондів держави у соціально-економічному розвитку країни та гостроту існуючих проблем.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні соціально-економічної сутності доходів місцевих бюджетів, окресленні орієнтирів майбутніх змін та обґрунтування шляхів оптимізації формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, розробки практичних рекомендацій щодо резервів їхнього зростання.

Об'єктом дослідження є доходи місцевих бюджетів України, чинна практика їх формування з урахуванням територіальних особливостей мобілізації окремих видів надходжень.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що мають місце між різними рівнями бюджетної та фінансової системи у процесі формування доходів місцевих бюджетів, та фінансові ресурси, що такі відносини матеріалізують на практиці.

Доходи бюджету відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку окремих територій, галузей та суспільства загалом. На обсяги, склад та структуру доходів впливають, з одного боку, характер функцій держави, а з іншого – фінансові можливості центральних та місцевих органів влади, що зазвичай обмежені обсягами ВВП та фактичним рівнем його централізації.

В економічній літературі вчені пояснюють термін “доходи місцевих бюджетів” по-різному. Так, наприклад, на думку Ю. В. Пасічника, як окрема економічна категорія доходи місцевих бюджетів виражають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів регіонального рівня і використовується місцевими органами влади для забезпечення поточних і перспективних завдань розвитку регіону [1, с. 372].

Сукупність усіх видів доходів бюджетів, що формуються різними методами та їх взаємозв'язане застосування, на думку О. Д. Василика, становлять систему доходів бюджетів [2, с. 64]. При цьому вчений розглядає доходи бюджетів як результат розподілу вартості ВВП між учасниками відтворювального процесу, а також як об'єкт подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості.

На думку О. Р. Романенко доходами бюджету є грошові кошти, що надходять у розпорядження держави на безвідплатній та безповоротній основі відповідно до податкового та бюджетного законодавства [3, с. 165]. У даному випадку формою прояву доходів бюджету є різні види грошових платежів підприємств, організацій та населення.

У Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” зазначається, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов’язкових платежів [4].

В. О. Кулик стверджує, що доходами бюджету є кошти, що надходять у постійне користування на безповоротній основі, які забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків [5].

Відповідно до Бюджетного кодексу України доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (в тому числі трансферти, плата за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ) [6, с. 10]. Водночас надходження до бюджету у ньому трактуються як доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження в результаті продажу чи пред’явлення цінних паперів [6, с. 12]. Таким чином, у Кодексі поняття доходів та надходжень тісно пов’язані між собою, де надходження є значно ширшим за своїм економічним змістом поняттям, оскільки включає окрім доходів кошти від державних (місцевих) запозичень, від приватизації майна тощо. Натомість доходи відображають, незважаючи на їх значну питому вагу, лише частину надходжень до бюджету.

Подібним чином у Бюджетному кодексі трактуються видатки та витрати бюджету, де останні є значно ширшими за своїм економічним змістом, оскільки окрім видатків бюджету включають надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів [6, с. 8]. Це отримало своє відображення в окремому розділі Бюджетного кодексу України під назвою: “Надходження та витрати місцевих бюджетів”. Таким чином, доцільно вести мову як про систему доходів (чи видатків) місцевих бюджетів, так і про систему формування бюджетних ресурсів центральних та місцевих органів влади.

Тим не менше саме термін “доходи” використовується для виділення у сфері фінансів розподільчих відносин, що пов’язані з формуванням основних централізованих фондів грошових коштів держави та місцевих органів влади. Вони мають місце у процесі розподілу і перерозподілу ВВП шляхом одностороннього руху грошових коштів без обміну на відповідні еквіваленти вартості та носять об’єктивний характер, а їхнє розуміння дає можливість формувати конкретні види надходжень, що на практиці використовуються органами влади для наповнення централізованих фондів грошових коштів. Отже, поняття “доходи” є первинним та базовим для розуміння терміна “надходження” [7, с. 273].

Дослідження сутності доходів бюджету доцільно здійснювати з використанням тих самих підходів, що й сутності бюджету держави. Як об’єктивна економічна категорія бюджет держави загалом та місцевий зокрема, відображає грошового характеру економічні відносини, що пов’язані з розподілом і перерозподілом ВВП та використанням національного багатства з метою наповнення та використання централізованих фондів держави та місцевих органів влади. Бюджетні відносини

стосуються, з одного боку, процесу формування централізованих фондів грошових коштів в державі, а з іншого – процесу використання коштів таких фондів. У першому випадку бюджетні відносини забезпечують формування доходів, а в другому – формування видатків [7, с. 274].

Розподільчі процеси, що пов'язані з формуванням доходів бюджету, характеризуються широким розмаїттям та глибокими економічними взаємозв'язками. Вони є результатом широкого кола відносин з приводу формування централізованих фондів фінансових ресурсів держави. Такі економічні відносини мають місце на усіх стадіях розподілу, в т.ч. первинного розподілу та перерозподілу. Оскільки розподільчі процеси, як складова процесу відтворення, носять безперервний характер, формування основних централізованих фондів грошових коштів держави та місцевих органів влади ніколи не припиняється. Воно отримує своє відображення у межах бюджетного періоду у складі державного та місцевих бюджетів.

При формуванні бюджету держава та органи місцевого самоврядування вступають у відносини з іншими суб'єктами економіки та фінансової системи. Перелік таких відносин становить зміст доходів бюджету як об'єктивного економічного явища та поняття.

Отже, доходи бюджету – це вагома частина централізованих ресурсів держави, що необхідні для виконання центральними та місцевими органами влади відповідних функцій. Вони є результатом економічних відносин, що виникають у процесі формування основних централізованих фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади, управління та місцевого самоврядування.

В Україні згідно чинного законодавства склалась відповідна система доходів державного та місцевих бюджетів, групування яких здійснюється за наступними ознаками (рис. 1).

Формування доходів бюджету відбувається за умови реалізації розподільчих процесів на усіх етапах економічного руху суспільного продукту. Держава, враховуючи об'єктивні умови, внутрішні та зовнішні джерела, розробляє і використовує відповідні механізми формування основного централізованого фонду грошових коштів держави, який охоплює різноманітні форми, методи та інструменти наповнення дохідної частини бюджету.

Механізм формування доходів властива внутрішня єдність і одночасно специфічні особливості застосування. Внутрішня єдність зумовлена кінцевою метою цього процесу – наповнення централізованого фонду у встановлені терміни та у необхідних обсягах, а також обов'язковість сплати податків, зборів та інших платежів.

Формування доходів бюджету є прерогативою держави, тому воно забезпечується відповідними державними органами на основі фінансового права.

Форми і методи механізмів наповнення дохідної частини бюджету повинні враховувати умови та особливості дії об'єктивних економічних законів і закономірностей розвитку економіки та суспільства, особливості впливу різних чинників, форм і методів організації державного регулювання макроекономічних

процесів, наявність економічних інтересів окремих галузей, територій та соціальних груп населення.

Класифікаційні ознаки доходів	Групи доходів
Щодо змісту	Доходи загального та спеціального фондів бюджету
Щодо бюджетної класифікації	Податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, міжбюджетні трансферти
Щодо видів	Податки, збори, платежі, відрахування, надходження, дивіденди, власні надходження бюджетних установ, трансферти тощо
Щодо відношення до бюджетної системи	Доходи державного бюджету, доходи місцевих бюджетів, змішані доходи, надходження до державних цільових фондів
Щодо організаційної побудови бюджетної системи	Власні Закріплені Регулюючі
Щодо повноти зарахування до бюджетів	Доходи, що зараховуються повністю, доходи, що зараховуються частково
Щодо методів залучення	Доходи, що залучаються податковим методом, неподатковим методом, методом міжбюджетних трансфертів
Щодо джерел	Дохід, ціна, собівартість, прибуток, майно, активи, рентні платежі тощо
Щодо суб'єктів фінансової системи	Доходи юридичних та фізичних осіб

Рис. 1. Система доходів державного та місцевих бюджетів України

Джерело: складено на основі [7, с. 276-277].

Фінансова теорія і практика розрізняють сім основних методів формування доходів бюджету держави: продуктивна діяльність (підприємницька, державні послуги); від майна і майнових прав; від державних угідь; податковий; трансфертний; позиковий; емісійний [7, с. 278]. Серед усіх методів формування доходів бюджету найважливішим вважається податковий. Податки, збори та обов'язкові платежі, зокрема, рентного характеру, є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП та використання національного багатства з метою залучення їх частки до централізованих фондів грошових коштів держави.

Мобілізація податкових надходжень передбачає активну участь держави у розподільчих процесах, здійснення постійного контролю за грошовими потоками з метою оптимального задоволення економічних інтересів держави та усіх інших суб'єктів розподільчих відносин.

Сучасна держава за допомогою оподаткування юридичних і фізичних осіб мобілізує у своє розпорядження певну частину ВВП. Зважаючи на те, що податки у грошовій формі відображають частину економічних відносин, які виникають між державою і юридичними та фізичними особами з приводу примусового відчуження нею частини заново створеної вартості їх частка у складі ВВП відображає роль держави у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.

Підсумовуючи, зазначимо, що усі методи формування доходів бюджету, незважаючи на відмінності, тісно пов'язані між собою, взаємозумовлені і взаємно доповнюють одне одного. У конкретних умовах держава може вносити зміни у практику їх застосування для вирішення поточних і стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Успішне наповнення доходів бюджету залежить від наявності відповідних джерел. Фінансова наука і практика виділяє внутрішні та зовнішні джерела формування доходів бюджету.

До внутрішніх джерел відносять:

- національне багатство;
- ВВП;
- емісію грошей.

Зовнішні джерела наповнення доходів бюджету використовуються у процесі мобілізації:

- податків від зовнішньоекономічної діяльності;
- зовнішніх позик;
- офіційних трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій [7, с. 280].

Традиційними джерелами формування доходів бюджету зазвичай є:

- виручка (дохід) від реалізації продукції та наданих послуг (для податків на споживання, що містяться у ціні товару: податок на додану вартість, акцизний податок, мито);
- прибуток або капітал (для податку на прибуток або податку на капітал);
- витрати та собівартість продукції і послуг (для ресурсних платежів тощо);
- доходи фізичних осіб (для податку на доходи фізичних осіб тощо).

Основним джерелом формування доходів бюджету є ВВП. На стадії первинного розподілу ВВП держава як суб'єкт економічної діяльності одержує податки на виробництво (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток), а також отримує податки на споживання, які передбачаються у ціні товарів та послуг (ПДВ, акцизний податок, мито).

У процесі розподілу ВВП мобілізуються усі інші види доходів. Загалом дохідна база бюджету безпосередньо залежить від обсягів ВВП його структури та динаміки. Таким чином основним засобом збільшення доходу бюджету є динамічне зростання ВВП.

Особливості застосування конкретних механізмів, окремих форм, методів та інструментів мобілізації грошових коштів до бюджету залежать від стану економіки та фінансової системи, обсягів національного багатства і ВВП країни, стану

внутрішнього та зовнішнього ринку, переліку та характеру функцій держави, проблем і завдань, які вирішує держава на кожному етапі свого розвитку та інших чинників.

До інших чинників необхідно віднести стан організації бюджетної системи та її взаємозв'язок із фінансовою системою. Як відомо центральні та місцеві органи влади здійснюють управління фінансовими ресурсами країни у складі сектора загальнодержавних фінансів, що є невід'ємною, а в багатьох випадках головною складовою економіки та фінансової системи.

Це означає, що у розпорядженні зазначених органів влади та управління знаходяться, окрім суто фінансових усі інші економічні ресурси, стан використання яких, зазвичай, впливає як на зростання так і на скорочення доходів бюджету. Окрім того у формуванні доходів місцевих бюджетів важливу роль відіграє міжбюджетний розподіл джерел доходів до загального фонду місцевих бюджетів (табл. 1).

Поданий у табл. 1 кількісний розподіл джерел доходів до місцевих бюджетів та їхня частка у міжбюджетному розподілі свідчать про потенційні можливості, які мають органи місцевого самоврядування та регіональні органи влади у формуванні бюджетів, що знаходяться в їхньому розпорядженні. Найбільше можливостей щодо наповнення загального фонду бюджету має м. Київ, а найменше – районні бюджети. При цьому потенційні можливості області майже у два рази вищі за можливості району, що в сучасних умовах пояснюється необхідністю структурних змін у територіальному устрої країни в частині формування ОТГ (об'єднаних територіальних громад).

Наведені у табл. 2 узагальнені нормативи зарахування доходів до загального фонду місцевих бюджетів свідчать про те, що у найкращих умовах знаходиться м. Київ, міста обласного значення та ОТГ.

Окрім того подані у табл. 2 дані свідчать про те, що більша частина доходів поступає у бюджети базового рівня (бюджети населених пунктів), їхня загальна частка складає 63,47 %. Інша частина, а саме 36,53 % доходів місцевих бюджетів носить централізований характер та підлягає подальшому міжбюджетному перерозподілу на рівні областей, районів та територіальних громад. При цьому найкращі можливості має рівень ОТГ, якому суттєво поступаються обласний та особливо районний рівень управління фінансовими ресурсами бюджетної системи. Визначений таким чином рівень централізації ресурсів загального фонду місцевих бюджетів видається прийнятним, оскільки рівень централізації ресурсів у зведеному бюджеті України не повинен перевищувати 40%.

Подібні співвідношення у розподілі бюджетних ресурсів очевидно повинні мати місце і на рівні зведених бюджетів областей доки не буде завершено адміністративно-територіальну реформу, отже не буде сформовано усі ОТГ та не визначено остаточно долю адміністративних одиниць на рівні кожної області. Лише після цього стане можливим визначення прийнятного рівня централізації бюджетних ресурсів, що знаходяться у розпорядженні органів місцевого самоврядування та регіональних органів управління.

Таблиця 1

Міжбюджетний розподіл джерел доходів до загального фонду місцевих бюджетів України у 2019 р.

№ 3/п	Доходи місцевих бюджетів (за розділами бюджетної класифікації)	Види бюджетів							Разом
		м. Києва	Обласні	Міст обласного значення	ОТГ	Районні	Міст районного значення	Селищ. та сільські	
1	Податкові надходження*								
1.1	Кількість джерел надходжень	12	7	10	10	4	8	8	59
1.2	Частка бюджету у міжбюджетному розподілі доходів (%)	20,34	11,86	16,95	16,95	6,78	13,56	13,56	100,0
2	Неподаткові надходження								
2.1	Кількість джерел надходжень	17	12	10	10	8	10	10	77
2.2	Частка бюджету у міжбюджетному розподілі доходів (%)	22,07	15,58	12,99	12,99	10,39	12,99	12,99	100,0
3	Доходи від операцій з капіталом								
3.1	Кількість джерел доходів	1	-	2	2	-	1	1	7
3.2	Частка бюджету у міжбюджетному розподілі доходів (%)	14,28	-	28,58	28,58	-	14,28	14,28	100,0
4	Міжбюджетні трансферти								
4.1	Кількість міжбюджетних трансфертів	6	12	6	2	4	-	-	30
4.2	Частка бюджету у міжбюджетному розподілі трансфертів (%)	20,00	40,00	20,00	6,67	13,33	-	-	100,0
5	Всього								
5.1	Кількість джерел надходжень	36	31	28	24	16	19	19	173
5.2	Частка у міжбюджетному розподілі (%)	20,81	17,92	16,19	13,87	9,25	10,98	10,98	100,0

*Податкові надходження сформовано лише загальнодержавними податками та зборами, оскільки місцеві податки та збори не підлягають міжбюджетному розподілу

Джерело: складено на основі [8].

Таблиця 2

Узагальнені нормативи зарахування доходів до загального фонду місцевих бюджетів України у 2019 р.*

№ з/п	Доходи місцевих бюджетів (за розділами бюдж. класифікації)	Види бюджетів							Разом
		м. Києва	Обласні	Міст обласного значення	ОТГ	Районні	Міст районного значення	Селищ. та сільські	
1	Податкові надходження								
1.1	Узагальнені нормативи зарахування податкових надходжень	7,7044	2,97	6,1844	6,1844	1,99	5,1944	5,1944	35,422
1.2	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі (%)	21,75	8,39	17,46	17,46	5,62	14,66	14,66	100,0
2	Неподаткові надходження								
2.1	Узагальнені нормативи зарахування надходжень	17,00	12,00	10,00	10,00	8,00	10,00	10,00	77,00
2.2	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі (%)	22,07	15,58	12,99	12,99	10,39	12,99	12,99	100,0
3	Доходи від операцій з капіталом								
3.1	Узагальнені нормативи зарахування доходів	1,0		1,80	1,50				4,30
3.2	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі (%)	23,26		41,86	34,88				100,0
4	Всього								
4.1	За узагальненим нормативом зарахування доходів	25,7044	14,97	17,9844	17,6844	9,99	15,1944	15,1944	116,722
4.2	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі доходів (%)	22,02	12,82	15,41	15,15	8,56	13,02	13,02	100,0

*Узагальнені нормативи зарахування доходів подано у коефіцієнтах

Джерело: складено на основі [8].

Подані у табл. 1 та табл. 2 показники відображають у абсолютних та відносних величинах пропорції міжбюджетного розподілу ресурсів (на рівні загального фонду місцевих бюджетів), отже можливості формування місцевими органами влади власної фінансової бази, що повинна стати основою їх фінансової автономії.

Якщо із розрахунку при визначенні рівня централізації бюджетних ресурсів на місцевому рівні, вилучити показники узагальнених нормативів зарахування доходів до загального фонду бюджету м. Києва, як особливого регіону, то рівень централізації ресурсів зростає до 46,84 %. Натомість рівень децентралізації бюджетних ресурсів знизиться до 53,16 %, що є свідченням певної обережності у реструктуризації доходів місцевих бюджетів та зростаючої ролі регіонів у міжбюджетному вирівнюванні доходів. Тут варто зазначити, що перерозподіл бюджетних ресурсів, у більшій чи меншій мірі завжди матиме місце, оскільки стан розвитку територій, з об'єктивних та суб'єктивних причин, є доволі строкатим. Подібне явище має місце в усіх країнах світу.

Щодо розподілу надходжень до спеціального фонду місцевих бюджетів то вони також мають свої особливості (табл. 3).

Таблиця 3

Міжбюджетний розподіл джерел доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів України у 2019 р.

№ 3/п	Доходи місцевих бюджетів	Види бюджетів							Разом
		м. Києва	Обласні	Міст обласного значення	ОТГ	Районні	Міст районного значення	Селищ. та сільські	
1	Кількість джерел надходжень	11	8	11	10	6	11	10	67
2	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі джерел надходжень (%)	16,42	11,94	16,42	14,92	8,96	16,42	14,92	100,0
3	Узагальнені нормативи зарахування надходжень до бюджету (коефіцієнт)	10,15	5,75	9,40	9,40	5,15	9,25	8,25	57,35
4	Частка бюджету у міжбюдж. розподілі доходів за встановленими нормативами (%)	17,70	10,03	16,39	16,39	8,98	16,13	14,38	100,0

Джерело: складено на основі [8].

По кількості джерел надходжень до спеціального фонду місцевих бюджетів у найкращому стані знаходяться столиця України м. Київ, міста обласного та

районного значення, що свідчить про особливу роль адміністративних центрів країни у соціально-економічному розвитку територій. Фактично від них не відстають селищні та сільські бюджети, а також бюджети ОТГ.

Таким чином можна констатувати, що у наповненні спеціального фонду бюджету усі без виключення населені пункти та ОТГ мають рівні можливості, що повинно сприяти зростанню активності місцевих органів влади, оскільки не буде підстав звинувачувати центральні органи влади у надмірній централізації бюджетних ресурсів.

У процесі дослідження теорії та практики формування доходів місцевих бюджетів України сформульовано наступні висновки:

1. Діючий упродовж тривалого періоду порядок формування доходів сектора загальнодержавних фінансів характеризується хронічним недоотриманням коштів практично в усіх його підсекторах. При цьому найбільш гострою є проблема дефіциту місцевих бюджетів, що доволі часто пояснюється низьким рівнем їх власних доходів, отже надмірною централізацією доходів у бюджетній системі.

2. Адміністративно-територіальна реформа, що проводиться в Україні з метою оптимізації структури бюджетної системи та покращення управління бюджетними ресурсами, об'єктивно передбачає реструктуризацію доходів місцевих бюджетів у напрямі їх подальшої децентралізації. Заходи, що пов'язані з децентралізацією бюджетних ресурсів пом'якшують гостроту проте саму проблему нестачі коштів у бюджетній системі України не подолають, оскільки ключові причини нестачі коштів та можливості їх усунення знаходяться у площині організації економіки та її фінансової системи.

3. Проблемою, що також стоїть на порядку денному як фінансової науки так і практики, є співвідношення (субординація понять) між доходами та надходженнями, а також між видатками та витратами, що є ключовими складовими бюджетів та кошторисів бюджетних установ і організацій. Їх використання в сучасних умовах носить невпорядкований, отже суперечливий характер.

4. Оцінка стану централізації бюджетних ресурсів у 2019 році на рівні місцевих бюджетів свідчить про зростання ролі бюджетів базового рівня, проте частка централізованих ресурсів залишається доволі високою, що пояснюється значними відмінностями у розвитку територій та необхідністю фінансового вирівнювання їх доходів на рівні окремих регіонів.

5. Рівень фінансової автономії місцевих органів влади можна визначати як на основі звітних даних про доходи та видатки місцевих бюджетів, що зазвичай практикується у дослідженнях, так і на основі прогнозних розрахунків. Загалом розрахунки доцільно комплексно проводити на основі декількох підходів:

- 1) за обсягами фінансових ресурсів, що зосереджені у місцевих бюджетах:
 - по відношенню до зведеного бюджету України;
 - по відношенню до зведеного бюджету області;
- 2) за переліком джерел надходжень до окремих видів місцевих бюджетів;
- 3) за встановленими законодавцем нормативами зарахування доходів до окремих видів місцевих бюджетів.

6. До переліку предметів дослідження місцевих бюджетів окрім фінансових відносин, що мають місце між різними рівнями бюджетної системи та фінансових ресурсів, які такі відносини матеріалізують на практиці, можна віднести джерела та нормативи зарахування доходів до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів. Це суттєво розширює поле наукових пошуків та можливості удосконалення міжбюджетних зокрема, й фінансових відносин загалом.

Список використаної літератури

1. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання-Прес, 2008. – 670 с.
2. Василик О. Д. Бюджетна система України : підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Романенко О. Р. Фінанси : підруч. / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України [Електронний ресурс]. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
5. Кулик І. О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами [Електронний ресурс] / І. О. Кулик [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/2/11.pdf>.
6. Бюджетний Кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 квітня 2019 р. – К. : Паливода А. В., 2019. – 260 с.
7. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України. Монографія. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
8. Фінансова децентралізація [Електронний ресурс] // Сайт Децентралізація, Україна. 2019. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>.

References

1. Pasichnik, Ju. V. (2008). *Bjudzhetna sistema Ukraïni ta zarubizhnih kraïn [Budgetary system of Ukraine and foreign countries]*. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
2. Vasilik, O. D., & Pavljuk, O. D. (2004). *Bjudzhetna sistema Ukraïni [Budgetary system of Ukraine]*. Kyiv : Centr navchal'noï literaturi [in Ukrainian].
3. Romanenko O.R. (2006). *Finansy [Finance]*. Kyiv : Centr navchal'noï literaturi [in Ukrainian].
4. Zakon Ukraïni «Pro misceve samovrjaduvannja v Ukraïni» [The Law of Ukraine «About local government in Ukraine»]. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Kulik, I. O. Shljahi udoskonalennja upravlinnja miscevimi bjudzhetami [Ways to improve local budget management]. www.kbuapa.kharkov.ua/ Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/2/11.pdf> [in Ukrainian].

6. *Bjuzhjetnij Kodeks Ukraïni [Budget Code of Ukraine]*. (2019, April 1). Kyiv : Palivoda A.V. [in Ukrainian].
7. Dem'janyshyn, V. G. (2008). *Teoretichna konceptualizacija i praktichna realizacija bjuzhjetnoi doktrini Ukraïni [Theoretical conceptualization and practical implementation of budgetary doctrine of Ukraine]*. Ternopil' : TNEU [in Ukrainian].
8. Sait "Finansova decentralizacija" [Site «Financial decentralization»]. *decentralization.gov.ua*. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 12.09.2019

Прийнята до друку 23.10.2019

RESTRUCTURING OF LOCAL BUDGET INCOME AS AN INALIENABLE CONDITION OF DEVELOPMENT THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

V. Kovalenko

*Ivan Franko National University of Lviv
79008, Lviv, Svoboda Avenue, 18
e-mail: vkovalenko29@ukr.net*

The necessity to clarify the place in the conceptual apparatus and the restructuring of local budget incomes in the context of development the budget and financial systems of Ukraine are substantiated. The socio-economic nature of budget incomes is disclosed, the status and structure of revenue is assessed, and prospects for further changes in the structure and volume of local budget incomes as an integral part of financial system are identified.

In the course of research the theory and practice of revenue formation the local budgets of Ukraine, it was found that the operating procedure for formation revenues of the general government sector for a long period is characterized by chronic shortfall of funds in almost all its sub-sectors.

The most acute problem is the problem of local budget deficits, which is often explained by the low level of their own incomes, thus the excessive centralization of incomes in the budget system.

Administrative-territorial reform in Ukraine aimed at optimizing the structure of budget system and improving the management of budget resources objectively involves restructuring local budget incomes towards their further decentralization. Measures related to the decentralization of budget resources will undoubtedly mitigate the severity, but the problem of lack funds in the budgetary system of Ukraine is not overcome, since the key causes of lack funds and opportunities for their elimination are in the plane of organization the economy and its financial system.

It is revealed that the problem, which is also on the agenda of both financial science and practice, is the ratio (subordination of concepts) between incomes and revenues, as well as between expenses and expenditures, which are key components of budgets and budgets of budgetary institutions and organizations. Their using in modern conditions is disordered, therefore contradictory.

Estimating the state of centralization budget resources in 2019 at the level of local budgets indicates on the role growth of base budgets, but the share of centralized resources remains quite high, due to the significant differences in the development of territories and the need for financial equalization of their incomes at the level of individual regions.

It is proposed to determine the level of financial autonomy of local authorities both on the basis of reporting data on local budget incomes and expenditures, which is commonly practiced in research, and on the basis of projected calculations. In general, it is advisable to make the calculations based on several approaches:

- 1) by volume of financial resources concentrated in local budgets:
 - in relation to the consolidated budget of Ukraine;
 - in relation to the consolidated budget of the region;
- 2) by list the sources of revenues to certain types of local budgets;
- 3) according to the norms set by the legislator of transfer income to certain types of local budgets.

The list of subjects of study the local budgets, in addition to the financial relations that take place between different levels of budget system and the financial resources that such relationships materialize in practice, is proposed to include the sources and rates of income to the general and special funds of local budgets. This significantly expands the field of scientific research and the possibility of improving intergovernmental budgets, and financial relations in general.

Key words: local budgets, budget incomes, budget revenues, budget resources, financial system, intergovernmental relations, budget decentralization.